

6. Giustozzi A. The Taliban beyond the Pashtuns / A. Giustozzi // The Afghanistan Papers. – 2010. – No. 5. – P. 1-16.
7. Statement of Reasons – Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) [Електронний ресурс] // Parliament of Australia. House of Representatives Committees. – Режим доступу: http://www.aph.gov.au/parliamentary_business/committees/house_of_representatives_committees?url=pjcis/grouped/report/appendixh.htm
8. Feitt A. Countering the IMU in Afghanistan / A. R. Feitt // Small wars journal. – 2010. – P. 1-8.
9. Falkenburg L. Trafficking terror through Tajikistan / L. Falkenburg // Military review. – 2013. – July-August. – P. 1-15.
10. Wigen E. Islamic Jihad Union: al-Qaida’s key to the Turkic world? / E. Wigen // Norwegian Defence Research Establishment. – 2009. – 43 p.
11. Zenn J. The IMU expansion in Afghanistan's Takhar Province: jumping off point to Central Asia? / J. Zenn // Jamestown Foundation. – 2013. – Eurasia Daily Monitor. – Volume: 10. – Issue: 79. – Режим доступу: https://www.ecoi.net/local_link/246238/356294_en.html
12. Giustozzi A., Reuter C. The insurgents of the Afghan North / Antonio Giustozzi, Christoph Reuter // Afghanistan Analysts Network. – 2011. – P. 1-4
13. Zenn J. IMU reestablishes bases in Northern Afghanistan [Електронний ресурс] / J. Zenn // Central Asia – Caucasus Institute Analyst. – 2012. – Режим доступу: <http://old.cacianalyst.org/?q=node/5710/print>
14. Megahan P. Increased targeting of IMU continues in Afghan north [Електронний ресурс] / Patrick Megahan // Long war journal. – 2013. – Режим доступу: http://www.longwarjournal.org/archives/2013/01/i_saf_kills_imu_facil.php
15. Ali O. A Taleban foothold in the North: Faryab fighting up after transition [Електронний ресурс] / O. Ali // Afghanistan Analysts Network. – 2012. – Режим доступу: <http://www.afghanistan-analysts.org/a-taleban-foothold-in-the-north-faryab-fighting-up-after-transition>
16. ISAF targets IMU suicide bombing network following deadly attack [Електронний ресурс] // Long war journal. – 2013. – Режим доступу: http://www.longwarjournal.org/archives/2013/03/i_saf_targets_imu_sui.php
17. Megahan P. IMU-linked insurgent leader targeted in Northern Afghanistan [Електронний ресурс] / P. Megahan // Long war journal. – 2013. – Режим доступу: http://www.longwarjournal.org/threat-matrix/archives/2013/06/imu-linked_insurgent_leader_ta.php
18. Ali O. Moving East in the North: Transitioned Faryab and the Taleban [Електронний ресурс] / O. Ali // Afghanistan Analysts Network. – 2013. – Режим доступу: <http://www.afghanistan-analysts.org/moving-east-in-the-north-transitioned-faryab-and-the-taleban>
19. Кучера Д. Исламское движение Узбекистана [Електронний ресурс] / Д. Кучера // ЦентрАзия. – 2013. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1379563980>

УДК 355.01

Святуха І.А.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТИВУВАННЯ ОПІЙНОГО МАКУ В АФГАНІСТАНІ

Розглядаються основні передумови і фактори, а також історичний розвиток нарковиробництва в Афганістані. Відзначається вплив руху Талібан на динаміку макових посівів та обсягів виробництва опію в країні. Досліджується економічний ефект від виробництва опію для населення, оцінюються масштаби залучення населення Афганістану у процесі виробництва опію. Доводиться, що культивування опійного маку стало стратегією виживання для афганських селян за умов відсутності еквівалентної за рівнем доходів альтернативи.

Ключові слова: опійний мак, опіати, Талібан, наркобізнес, Афганістан.

Святуха І.А.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ КУЛЬТИВИРОВАНИЯ ОПИЙНОГО МАКА В АФГАНИСТАНЕ

Рассматриваются основные предпосылки и факторы, а также историческое развитие наркопроизводства в Афганистане. Отмечается влияние движения Талибан на динамику маковых посевов и объемов производства опия в стране. Исследуется экономический эффект от производства опия для населения, оцениваются масштабы привлечения населения Афганистана в процесс производства опия. Доказывается, что культивирование опийного мака стало стратегией выживания для афганских крестьян при условии отсутствия эквивалентной по уровню доходов альтернативы.

Ключевые слова: *опийный мак, опиаты, Талибан, наркобизнес, Афганистан.*

Sviatukha I.

THE SOCIAL AND POLITICAL EFFECTS OF POPPY CULTIVATION IN AFGHANISTAN

A look at the main causes and factors, as well as the historical dynamics of drug production evolution in Afghanistan. The Talihban movement's influence on mass poppy cultivation and production is shown. The research focuses on the economic effects of poppy production for the population, as well as the amount of local citizens taking part in the production process. It is proved that poppy cultivation has become a necessary survival strategy for afghan lower-class due to lack of similar paying labour within the country.

Key words: *Poppy, Opiates, Talihban, drug industry, Afghanistan.*

Ісламська Республіка Афганістан – це одна з найбідніших країн у світі, економічна ситуація у якій з кожним роком погіршується через довготривалу громадянську війну, відсутність централізованого та стабільного державного управління, а також вкорінення однієї з форм тіньової економіки – нарковиробництва – в систему національного господарства країни. Наркотичні речовини афганського походження становлять глобальну небезпеку для здоров'я та благополуччя людей усього світу. Крім того, нелегальна торгівля афганськими наркотиками негативно впливає на регіональну безпеку та розвиток країни-виробника (Афганістану), країн-транзитерів і країн-споживачів наркотичних речовин. Тема є особливо актуальною з огляду на той факт, що у 2014-му р. США має намір вивести більшу частину своїх військ з території Афганістану, що може зумовити новий поштовх для розвитку незаконного виробництва та торгівлі наркотичними речовинами у країні.

Різні аспекти нарковиробництва в Афганістані досліджували К. Степанова, А. Рашид, Х. Азізі, В. Коргун, К. Сорокін, В. Іванов та інші. Серед дослідників значну частину складають росіяни. Це не дивно, адже Росія є одним із основних ринків

афганських опіатів. Україна споживає набагато менше афганського героїну, ніж наша північно-східна сусідка, а саме – близько 7 кг на рік. Тим не менш, ці обсяги доволі суттєві та негативно впливають на здоров'я української нації та криміногенну ситуацію в Україні. Тому дослідження проблеми наркоекономіки Афганістану є безумовно актуальним для нашої країни.

Предметом дослідження є соціально-політичні аспекти опійної економіки Афганістану. **Метою** статті є визначення зв'язку між культивуванням опійного маку та торгівлею його похідними, з одного боку, та соціально-політичним розвитком Афганістану – з іншого.

Наркобизнес – це особливий вид різно-рідної, економічно надприбуткової, законспірованої, широко розгалуженої злочинної діяльності високоорганізованого кримінального співтовариства, що має міжнародні контакти і займається незаконними операціями з наркотиками [1]. Серед числа основних причин і факторів розвитку наркобізнесу в світі, можна виділити такі:

1. Слабкість урядів, нездатність держави здійснювати ефективний контроль над тим, що знаходиться під її юрисдикцією.

2. Відсутність чіткої політики щодо боротьби з наркобізнесом.

3. Потужним чинником розвитку наркобізнесу є політична й економічна нестабільність. Це пов'язано з використанням значних фінансових ресурсів від виробництва і продажу наркотичних засобів для досягнення політичних цілей. Підтвердженням цьому є випадки, коли кошти, отримані від контрабанди наркотичних засобів, спрямовуються на закупівлю зброї для розв'язування і підтримки міжнародних конфліктів. При цьому розширюються взаємозв'язки організованої злочинності з терористичними та екстремістськими угрупованнями.

4. Ослаблення і дисфункції соціальних інститутів, надмірно високі темпи соціально-економічних і політичних перетворень у зв'язку з переходом постсоціалістичних країн до ринкової системи господарювання. Відсутність або недосконалість законодавства або контролю його виконання в поєднанні з різким загостренням соціально-економічних проблем є в цих умовах сприятливим середовищем для розвитку наркобізнесу. У подібних випадках у наркобізнес активно залучаються найбільш активні люди з обмеженими фінансовими та економічними ресурсами.

5. Зростаючий попит на незаконні товари, легкість подолання прикордонних бар'єрів для ввезення наркотичних засобів.

6. Збереження нерівності між промислово розвиненими країнами і країнами, що розвиваються; не вигідне становище, в якому знаходяться останні в системі міжнародної торгівлі, перешкоджають їх нормальному економічному прогресу і реалізації можливостей, що надаються законною комерційною діяльністю. Привабливою альтернативою бідності стає вибір незаконних способів ведення бізнесу [2, с. 71].

Всі шість чинників мають місце, коли мова йде про проблему нелегального нарковиробництва в Афганістані, та у сукупності формують зручну платформу для його подальшого розвитку.

Варто зазначити, що опій – наркотик, одержуваний від переробки молочного соку недозрілих коробочок маку – не був традиційною для Афганістану культурою. Вперше опійний мак почали вирощувати в Бадахшані, у північно-східній провінції країни, у XVIII столітті. Проте, активізація та розширення масштабів культивування опійного маку відбулися за останню чверть минулого століття. Як наслідок, Афганістан здобув статус провідного виробника опіатів у світі.

На процес такого стрімкого розвитку виробництва опіатів мали вплив декілька факторів. По-перше, поступове обмеження у 1970-ті рр. виробництва наркотичних речовин Туреччиною і Іраном, найбільшими у той час постачальниками опіатів у регіоні, зумовило необхідність появи нового виробника, який би зміг задовольнити попит на опій та його похідні. Також на цей період припало тимчасове падіння виробництва опію через дворічну засуху в Південно-Східній Азії – у країнах „Золотого трикутника” (Лаос, М'янма і Таїланд). Тому в тогочасних умовах альтернативними постачальниками опію, які були б здатні заповнити новосформовану нішу на світовому ринку, об'єктивно ставали Афганістан та Пакистан. Проте якщо в Пакистані завдяки посиленню державної політики з боротьби проти наркотиків вдалося нейтралізувати різке підвищення площ культивування маку, то в Афганістані імпульс до зростання опійного виробництва набув подальшого розвитку. Саме опійний бізнес став одним із джерел фінансування руху опору проти радянських військ, а надалі виступив засобом фінансування „економіки війни”, тобто економічної діяльності, пов'язаної з виробництвом, мобілізацією та розподілом ресурсів, необхідних для підтримки збройного протистояння [3, с. 10].

По-друге, розширеному нарковиробництву в Афганістані сприяли традиційна слабкість центральної державної влади, кланова розрізненість та етнічне багатоманіття у кожному регіоні країни. Перешкоджаючи консолідації афганської держави, ці фактори також створювали родючий ґрунт для зростання нарковиробництва та наркоторгівлі. Проте не звертаючи увагу на високий рівень роздробленості, слабкість державної влади та умовність зовнішніх кордонів, до кінця 1970-х рр. нарковиробництво на території країни було мінімальним. Тому третім фактором, що виступив каталізатором розширення площ культивування опійного маку, є громадянська війна, яка розпочалася наприкінці 1970-х рр. А навіть більш значного розмаху масштаби нарковиробництва набули після виводу військ СРСР та падіння кабульського режиму, результатом чого став абсолютний колапс афганської держави.

Для афганських селян культивування опійного маку ставало стратегією економічного виживання. Його вирощування потребувало менше води, ніж вирощування

інших сільськогосподарських культур. Оскільки системи іригації у провінціях країни були зруйновані або відсутні, то вищевказаний фактор став визначальним під час вибору альтернатив для вирощування. На відміну від низки інших культур, опійний мак не вимагав особливих зусиль щодо зберігання та перевезення і тому вважався найбільш пристосованою до сільської економіки культурою. Крім того, культивування опійного маку стало для селян засобом доступу до земельних ділянок. У регіонах, де проблема мало- та безземелля стояла найбільш гостро, нарковиробництво поширилося найшвидше, оскільки альтернативу опійному маку важко було знайти. Землевласники створювали всі необхідні умови для того, щоб змусити орендарів вирощувати саме опійний мак [4, с. 165].

Варто зазначити, що в умовах перманентного збройного протистояння та відсутності ефективних банківської та фінансово-кредитної систем відносно стабільні ціни на опій і легкість його зберігання зробили його чи не єдиним засобом збереження та обігу, а також джерелом кредиту. У зв'язку з цим в Афганістані навіть з'явилася нова соціальна страта – „нарколихварі”.

Що ж стосується прибутковості, то у розрізі цього питання можна зіштовхнутися з парадоксом: за обсягами прибутку опійний мак поступається іншим культурам, наприклад, гранатам, абрикосам, яблукам, баштанним та деяким іншим фруктовим та овочевим культурам. Тому прибутковість не можна вважати єдиним та винятковим фактором, що змушує афганських селян вирощувати мак. Також слід зауважити, що прибутковість від продажу опію не є однаковою для всіх учасників виробничого процесу. Так, землевласники схильні були використовувати низькооплачувану працю селян, у тому числі – жінок і дітей. Отже, прибуток розподілявся нерівномірно між землевласниками, які мали надлишкові земельні ділянки та доступ до засобів кредитування, і мало- або безземельними наймитами.

Таким чином, роль виробництва опійного маку проявила себе амбівалентно: з одного боку, культивування опію стало багатофункціональним інструментом що стосується доступу до землі, кредитів і можливості додаткового заробітку для селян, а з іншого – стала певним „ласо” для наймитів, які були змушені погоджуватися на вирощування маку за надзвичайно низьку плату в обмін на можливість користування

невеликою частиною земельної ділянки або лише на незначну частку врожаю (здольщина).

Протягом 1980-х рр. виробництво опію в Афганістані за часів присутності радянських військ збільшилося з 200 т/рік у 1980 р. у 8 разів і досягло рівня 1570 т/рік у 1990-му р. [5, с. 6]. Відповідно, частка Афганістану у світовому опійному виробництві зросла з 19% до 42% у 1990-му р. Впродовж наступних чотирьох років виробництво опію зросло більш ніж у два рази: з 1570 т/рік до 3416 т/рік. На таке значне посилення зростання нарковиробництва вплинули кілька вагомих чинників.

По-перше, виведення військ СРСР з Афганістану не припинило громадянську, а лише змінило характер конфлікту: тепер на території країни постійно відбувалися локальні міні-конфлікти між різними військово-політичними угрупованнями. Отже, потреба таких збройних формувань у фінансуванні воєнних дій один проти одного збереглася, отже, збереглося й вирощування опійного маку, що набув статусу стабільного джерела доходів для підтримки міжусобної війни. По-друге, з виведенням радянських військ з Афганістану фінансова допомога США моджахедам різко зменшилася, що посилювало потребу останніх у пошуку додаткових джерел фінансування. Тому необхідність залучення коштів і зумовила подальше розширення виробництва опію. Щодо селян, то в умовах тяжкого економічного стану країни виробництво опійного маку було чи не єдиним джерелом стабільного доходу. Система та інфраструктура опійного виробництва функціонували досить ефективно та налагоджено, що сприяло зайнятості селян саме у цій галузі афганської тіньової економіки.

Новий етап в історії еволюції нарковиробництва тривалістю у п'ять років (1996–2001 рр.) в Афганістані пов'язаний з талібами. Зв'язок руху Талібан з виробництвом опію мав декілька стадій, кожна з яких була наслідком гнучкого реагування на зміну ситуації в Афганістані і за його межами. Виділимо такі три етапи:

1) перебуваючи при владі, Талібан виявив терпимість до культивування опійного маку та сприяв його вивозу. При цьому за допомогою прямого оподаткування селян рух щорічно отримував доходи у розмірі 25 млн. дол. США для фінансування режиму, що не мав значних альтернативних джерел іноземної валюти;

2) влітку 2000-го р., коли постала загроза введення РБ ООН ембарго, Талібан заборонив культивування опійного маку (але не його вивіз). Завдяки тому, що режим здійснював майже повний контроль над територією країни, у селян не було іншого вибору, окрім як дотримуватися цього декрету. Восени 2000-го р. вони утрималися від посадки маку – весняний врожай 2001-го р. був близький до нуля;

3) з тих пір, як Талібан повернувся до повстанських дій, цей рух та інші антиурядові сили отримують величезні суми грошових коштів від торгівлі наркотиками. Хоча точний розмір цих сум невідомий, приблизно оцінити рівень їх величини видається цілком можливим [6, с. 2].

Постталібський період супроводжувався поступовим зростанням площ макових засівів. Тимчасовий уряд Афганістану, якому у спадок дісталася проблема масового культивування опію серед селян, вдавався до різноманітних методів заохочення відмови від вирощування маку. Так, серед таких заходів були і компенсаційні виплати, і введення альтернативних легальних культур, і роз'яснення стосовно релігійного табу на виробництво та торгівлю наркотичними речовинами, і навіть погроза штрафами у випадку непокори. Однак вищеназвані заходи не зупинили та не скоротили виробництво опію, а, навпаки, – розширили географію його культивування. У 2006-2007 рр. кошти, одержувані бойовиками і польовими командирами від наркоторгівлі, згідно з оцінками ЮНОДК, становили 200-400 млн. дол. США на рік. Ця сума включала доходи з чотирьох джерел: збори з селян, які вирощували опійний мак, збори за охорону лабораторій, транзитні збори за пропуск караванів з наркотиками і податкові збори за ввезення хімічних речовин – прекурсорів.

Загальний розмір сучасної опійної економіки в Афганістані найкраще проілюструвати шляхом порівняння її загальної вартості з розміром ВВП країни. У 2011-му

р. сукупна вартість опіуму у безпосередніх виробників оцінювалася в 1,4 млрд. дол., що дорівнює 9% ВВП Афганістану у 2009-му р. (16,34 млрд. дол.). Показник чистого експорту афганських опіатів становив 2,4 млрд. дол., або близько 15% ВВП країни у 2011-му р. У циклі виробництва та збуту наркотичних речовин зайняті близько половини населення країни. Отже, опійна економіка міцно вкоренилася в національне господарство Афганістану, ставши окремою та „перспективною” його галуззю.

У 2010-му році під час щорічного моніторингу в афганських селах були зібрані дані про кількість домогосподарств, які вирощують опійний мак. Згідно з проведеною оцінкою, загалом по країні культивуванням опійного маку займалися 248700 домогосподарств, причому одне середньостатистичне домогосподарство утворюють 6,2 особи, що дорівнює 1,5 млн. осіб або 6% від загальної чисельності населення країни.

За звичайних умов для збору врожаю з одного джерібу (0,2 га) посів опійного маку трьом працівникам потрібен 21 день. Якби врожай збирався всюди одночасно, то для його повного збору на території Афганістану в 2010-му р. потрібні були б 1,6 млн. працівників. В одній лише провінції Гільменд для цього були б необхідні 0,8 млн. людей. Проте, чисельність працівників з потрібними навичками в домогосподарствах, що культивують опійний мак, була недостатньою для того, щоб зібрати урожай на всіх 123 тис. га оброблених плантацій. Тому для збору врожаю, особливо на півдні Афганістану, була потрібна додаткова робоча сила. З усіх кінців країни в південний регіон стали з'їжджатися сезонні робітники для надрізання макових коробочок. Середній заріток на таких роботах збільшився до 9,3 дол. на день, що перевищує рівень поденної оплати будь-якого іншого виду робіт у країні. За допомогою таблиці 1 можна порівняти рівні зарітних плат афганських працівників у різних видах діяльності.

Таблиця 1

Поденна зарітна плата осіб, зайнятих на різних видах робіт в Афганістані [7]

Види робіт	Поденна з/п в дол., 2009 р.	Поденна з/п в дол., 2010 р.	Відсоток зміни з/п за 1 рік
Будівельні роботи	3,6	4,7	31%
Надрізання/збір соку	8,7	9,3	7%
Прополювання опійного маку	3,6	5,4	50%
Збір пшениці	4,3	5,4	26%

У середньому у домогосподарств, які вирощують опійний мак, грошові доходи вище, ніж у домогосподарств, які його не вирощують. У 2009-му р. середньорічні грошові доходи домогосподарств, які вирощували опійний мак, були на 17% вище, ніж у домогосподарствах, які припинили культивування опійного маку, і на 15% вище, ніж у домогосподарствах, які ніколи його не обробляли. Серед причин культивування опійного маку в 2010-му р. селяни найчастіше називають високий рівень відпускних цін; крім того – прагнення задовольнити мінімальні потреби сім’ї або поліпшити житлові умови.

У 2010-му р. вартісний обсяг виробництва опію у відпускних цінах склав 605 млн. дол. США. Валовий дохід одного домогосподарства від виробництва опію можна розрахувати, розділивши вартісний обсяг виробництва опію у відпускних цінах на кількість домогосподарств, котрі культивували опійний мак в 2010-му р. (248700). З урахуванням цих даних валовий дохід у розрахунку на одне домогосподарство становить 2400 дол. США. Таблиця 2 ілюструє динаміку валового доходу одного домогосподарства від виробництва опію у період 2003-2010 рр.

Таблиця 2

Валовий дохід від виробництва* опію у домогосподарствах, які культивували опійний мак, 2003-2010 рр. [6]

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вартість у відпускних цінах, млн. дол. США	1020	600	560	760	1000	732	438	605
Приблизна кількість домогосподарств, які культивували опійний мак, тис.	264	356	309	448	509	366,5	245,2	248,7
Середньорічний дохід від виробництва опію у розрахунку на 1 домогосподарство, яке культивувало опійний мак, дол. США (округлено)	3900	1700	1800	1700	2000	2000	1800	2400

*Дані не скориговані з врахуванням інфляції

За допомогою таблиці 2 можна прослідкувати таке явище: кількість домогосподарств, які культивують опійний мак, поступово зменшується, а середньорічний дохід, який отримують домогосподарства від виробництва опію, має тенденцію до зростання. Отже, поясненням такого процесу, скоріш за все, виступає зростання відпускних цін на опій.

Порівняння доходів від вирощування опійного маку та пшениці у розрахунку на один гектар може слугувати показником привабливості культивування опійного маку, оскільки в Афганістані пшениця і мак обробляються протягом одного й того самого сезону. Ілюстрацією різниці між доходами від вирощування пшениці і маку слугує рисунок 3.

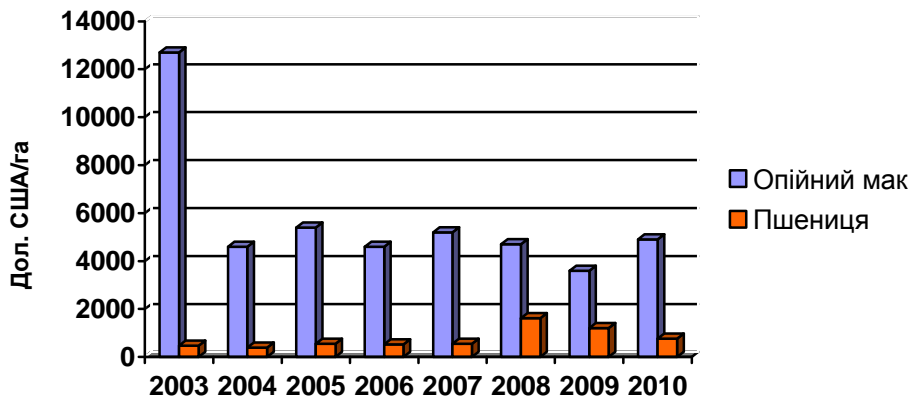

Рис. 3. Валовий дохід від опійного маку і пшениці у розрахунку на гектар, 2003-2010 рр. [6]

Безумовно, можливість легкого заробітку навіть на невеликій ділянці землі зумовлює таку високу зайнятість населення Афганістану у культивуванні опійного маку.

Вивчення цін на афганський опій ще раз пояснює, чому селяни віддають перевагу вирощуванню саме опійного маку. Так, у 2013-му р. вартість одного кілограму рису в афганському селищі склала 1,25 дол., пшениці – 0,41, а сухого опію – 203 дол. Отже, економічний вибір селян Афганістану є зрозумілим і раціональним, хоча й виходить за межі легальної економіки.

Отже, поступове вкорінення нарковиробництва як ключової стратегії виживання селян стало традиційним способом заробітку для переважної більшості населення країни наприкінці ХХ та у першому десятиріччі ХХІ ст. Основним фактором, який сприяє розвитку наркобізнесу, є політичний – як недостатність централізованого державного контролю за незаконним обігом наркотичних речовин, так і політичне замовчування, пов'язане з неформальним використанням коштів від наркобізнесу для досягнення певних політичних цілей. З іншого боку, між наркобізнесом і політичним середовищем існує і зворотній зв'язок: доходи від наркобізнесу наприкінці внутрішнього ланцюжку нелегальних поставок в Афганістані надходять саме до політичної еліти. Тому цей зв'язок створює так зване „порочне коло”.

Опійна економіка міцно вбудувалася в національне господарство Афганістану, ставши окремою та „перспективною” його

галуззю. Для афганських селян виробництво опію склало стратегію його виживання, оскільки роботи, пов'язані з культивуванням опійного маку та процесом виготовлення опію, є більш високооплачуваними, ніж роботи з культивування будь-яких інших сільськогосподарських культур. Залишається сподіватися, що за допомогою зусиль міжнародної спільноти афганському урядові вдасться віднайти більш гідну альтернативу, яка б змогла задовольнити потреби населення, вирішити проблему безробіття та зменшити частку населення, яка знаходиться за межею бідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельникова В. Національна економіка / В.І. Мельникова. – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
2. Потушинська О. Наркобізнес як суспільно-небезпечне явище / О.П. Потушинська // Митна безпека – 2001. – №1 – С. 70-74.
3. Степанова Е. Роль наркобізнесу в політeкономії конфліктів и тероризма / Е. А. Степанова. – М.: Весь мир, 2005. – 312 с.
4. Рашид А. Талибан. Ислам, нефть и новая большая игра в Центральной Азии / А. Рашид. – М.: Русская книга, 2004. – 368 с.
5. The Opium Economy in Afghanistan. An International Problem // UNODC. – 2003. – 222 p.
6. Наркомания, преступность и мятежники. Транснациональная угроза афганского опия // ЮНОДК. – 2009. – 23 с.
7. Афганистан. Обзор по опию за 2010 год // Управление ООН по наркотикам и преступности. – 2010. – 135 с.